

Broedvogels in het noordelijk deel van Westerwolde in 2014

Egbert Boekema

Na een jarenlange onderbreking wordt er nu voor de vierde keer een Sovon-atlasproject voor Nederland gehouden. In het najaar van 2012 werd met het veldwerk voor de nieuwe atlas begonnen. De bedoeling is om de verspreiding van zowel broedvogels als van overwinterende vogelsoorten in kaart te brengen (www.sovon.nl/nl/content/atlasprojecten). Maar net zoals in het verleden blijkt het lastig om alle 5x5 km hokken in Groningen bezet te krijgen.

In de winter van 2013-2014 besloot ik daarom een aantal aaneenliggende hokken in Oost-Groningen in het broedseizoen te gaan tellen. De vier hokken vormen een vierkant van 10x10 km en beslaan het grootste deel van de gemeente Bellingwedde met de dorpen Bellingwolde, Vriescheloo, Wedde en Blijham en een stuk van de binnenstad van Winschoten met de zuidoostelijke wijken en industrieterreinen (figuur 1). De lat wordt in het atlasproject niet al te hoog gelegd, want van de 25 kilometerhokken waaruit een atlashok bestaat, worden maar acht kilometerhokken vrij intensief geteld. De overige blokken worden slechts globaal onderzocht. Het doel van mijn inventarisatie gaat wat verder, namelijk een integrale telling van broedvogels, om daarmee een beter idee te krijgen (samen met andere goed getelde gebieden) van hoeveel broedvogels er nu precies in Groningen zijn. Er zijn namelijk, afgezien van een beperkt aantal goed getelde soorten, geen schattingen van broedvogels uit deze eeuw. Met name van algemene zangvogels is het gissen naar hoeveel er nu precies zijn. Van maart-juni is het vierkant van 10x10 km integraal en systematisch op vogels geteld, afgezien van een beperkt aantal soorten zoals Kauw, Huismus, Merel, Spreeuw, Boerenzwaluw, Koolmees, Pimpelmees en nachtvogels. Deze zijn alleen op rustige momenten ingetekend, als er weinig activiteit van andere vogels was. Er werden ongeveer honderd broedvogels aangetroffen. Dit overzicht geeft een samenvatting van de tellingen en conclusies over talrijkheid in Groningen.

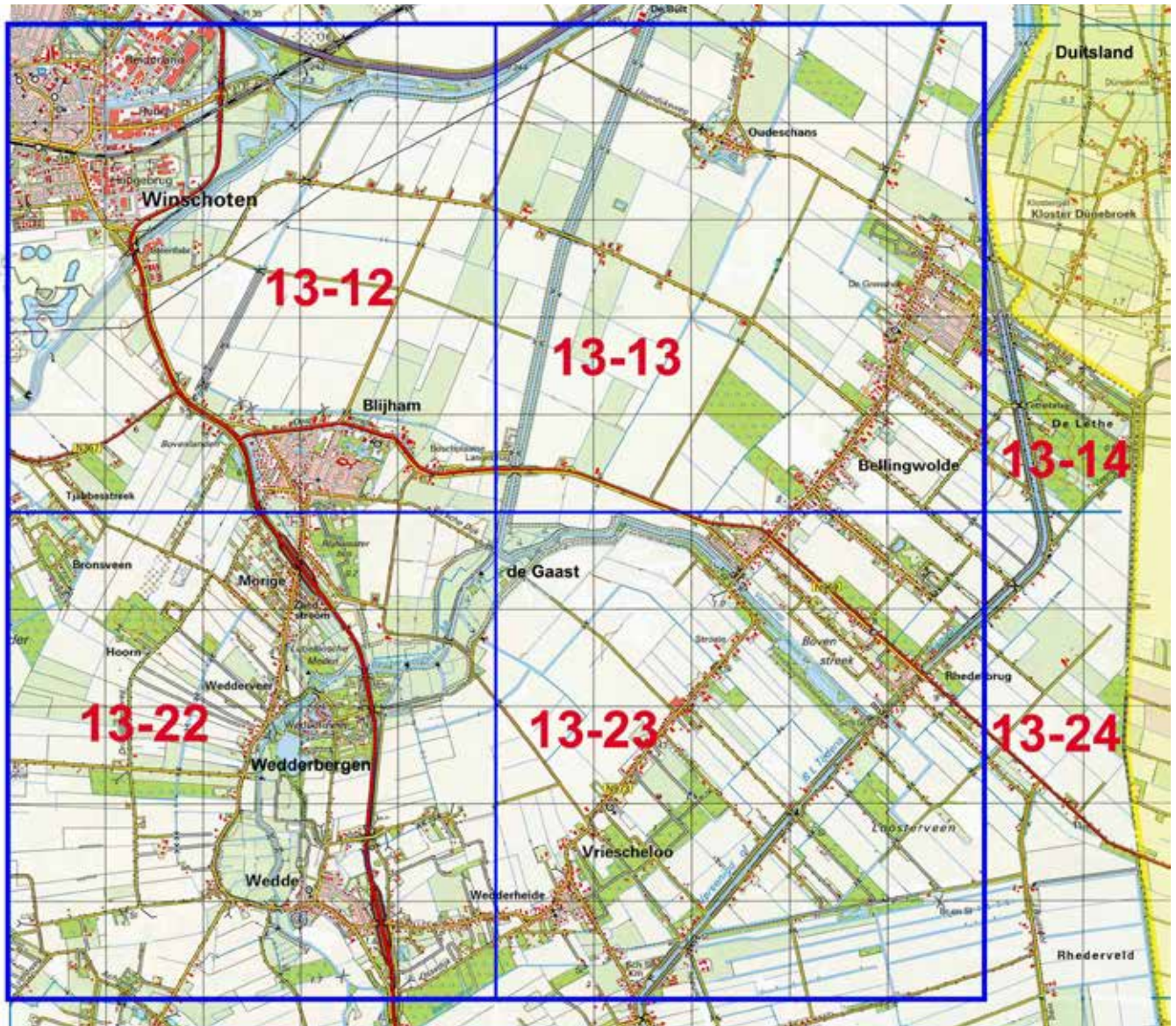
Methode

Het gebied is twaalf keer bezocht op de data: 9 maart, 21 en 30 april, 5, 8, 16 en 31 mei en 4, 6, 12, 14 en 18

juni. De tijd varieerde van enkele uren tot eenmaal van 05.00-18.00 uur. Vanwege de uitgestrektheid is steeds geteld per fiets, een met brede banden die ook geschikt is om door slecht terrein te gaan. Tijdens de bezoeken werden alle vogels ingetekend op uitvergroete kaarten op A4 formaat van een ingescande topografische atlas van Groningen (schaal 1:25.000). Op de werkkaarten staan naast bos en wegen alle boerderijen en vrijstaande huizen en andere elementen zoals sloten en hoogspanningsleidingen aangegeven, wat het exact intekenen garandeert. Op deze manier was het mogelijk om bij vervolfbezoeken dubbeltellingen te vermijden en het gehele gebied dekkend te tellen. Alle honderd kilometerhokken zijn minstens eenmaal bezocht, sommige tot vier keer. Enkele territoria (o.a. Grasmus, Bosrietzanger) zijn uit waarneming.nl gehaald, maar aan het totaalbeeld voegt dat weinig toe. Daarom is dit slechts bij een paar soorten gedaan.

Beschrijving landschap en natuurelementen

De dorpenrij Bellingwolde – Vriescheloo – Wedderheide – Wedde – Wedderveer – Blijham ligt op een U-vormige zandrug. Deze omsluit een lager gelegen gebied dat honderden jaren geleden deel uitmaakte van de Dollard. Het is overwegend een akkerbouwgebied, maar in het noordwestelijke deel is ook veel grasland. Ten oosten van Bellingwolde ligt een lager gebied dat ooit deel uitmaakte van het uitgestrekte Boertangerveen, een ontoegankelijk hoogveenmoeras. Midden door het gebied stroomt de Westerwoldse Aa, een gekanaliseerde rivier. Plaatselijk tussen Wedde en de Wedderbergen volgt deze rivier nog in enige mate de oude loop en zijn de oeverlanden natuurgebied van Staatsbosbeheer. Dit gebied staat bekend als de Hoorndermeden en is 110 hectare groot. Wat noordelijker ligt de Gaast, dat iets groter is. Het gebied wordt beheerd door Staatsbosbe-



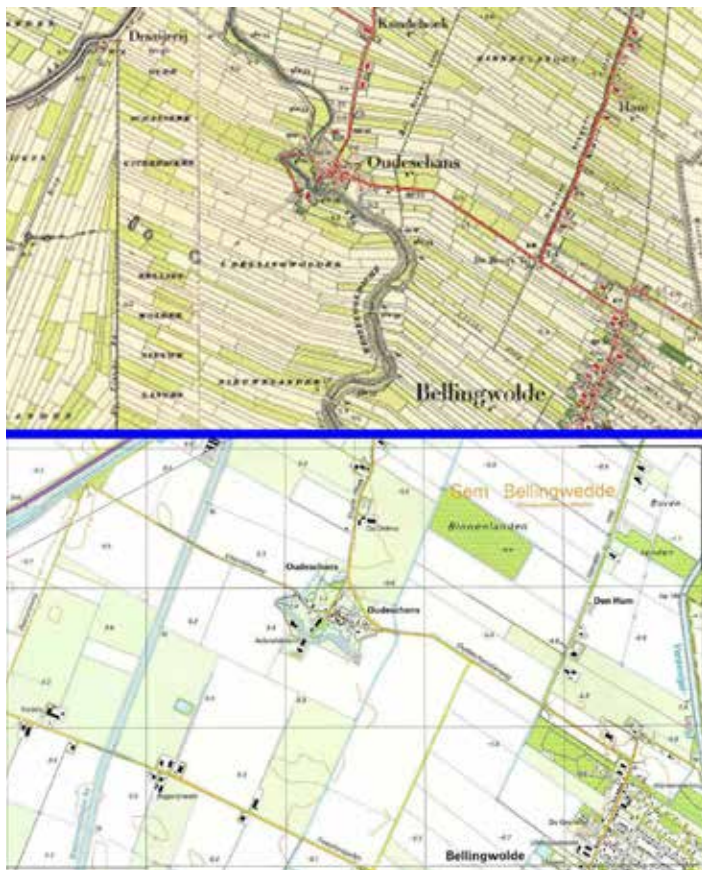
Figuur 1. Het telgebied met nummers van de atlashokken in rood, waarbij de vier bekeken atlashokken blauw omkaderd zijn.

heer, de Gemeente Bellingwedde en het Waterschap. De Agrarische Natuurvereniging Oost-Groningen zorgt voor stukken bloeiend grasland in de akkers, terwijl het IVN een gedeelte van het natuurgebied van de gemeente pacht. Verder noordelijk is van het oorspronkelijke beekdal niets meer over. De Westerwoldse Aa stroomde ooit langs Oudeschans, maar is tijdens een ruilverkaveling meer dan een kilometer naar het westen verplaatst (figuur 2). De oude smalle kavels zijn omgezet in grote percelen, waartussen kaarsrechte sloten liggen, zonder oeverbegroeiing.

Winschoten – Blijham (hok 13-12)

Winschoten heeft een oude binnenstad met veel Zwarte Roodstaarten. Daaromheen liggen nieuwe wijken en een uitgebreid industrieterrein, doorsneden door kanalen. De Pekel Aa is de belangrijkste. Er

liggen diverse uitgegraven plasjes naast, die het interessantste deel van het hok vormen. Het nieuwste gebied heet Tusschenwegen (SBB) dat een jaar of tien geleden is aangelegd. Op de plassen zitten veel eenden; o.a. Kuifeend, Krakeend, Meerkoeten en Futen. De rietkraag is nog in ontwikkeling, in mei zat er een Snor in te zingen. Oostelijker liggen plasjes bij de Zuiderwuppen, die ouder zijn en omzoomd worden door opgaand moerasbos. Hier broeden Dodaars en Tafeleend. In een eerder jaar zat hier een poosje een ongepaarde Krooneend. Langs de kanalen zitten veel Kleine Karekieten en Rietzangers. De bebouwde kom van het dorp Blijham is net als die van Winschoten tamelijk standaard, zonder veel oud geboomte. Het agrarische deel van dit hok is zeer open. Er staan nauwelijks boerderijen behalve aan een paar wegen en nergens zijn natuurelementen.



Figuur 2. Oudeschans en omgeving in de bovenste helft van atlshok 13-13. Stafkaarten laten de grote veranderingen zien in het landschap tussen de huidige situatie en die van 100 jaar geleden, inclusief de verplaatsing van de Westerwoldse Aa. Van de oude loop is aan de zuid- en westzijde van Oudeschans een klein stukje bewaard gebleven.

Bellingwolde (hok 13-13)

Bellingwolde is een kilometerslang lintdorp en heeft een van de mooiste bebouwde kommen van Groningen. Oude boerderijen en statige herenhuizen hebben grote tuinen en overal staan oude hoge bomen. Dit zijn vooral eiken. Oudeschans heeft ook redelijk wat groen, vooral rondom de oude kerk. Hier zit een kleine reigerkolonie. In dit hok zijn drie grote bosaanplantingen, waarvan twee productiebossen met populieren. Recent is hier en in het zuidelijker gelegen hok Vriescheloo meer bos geweest. Dat waren robiniabossen die niet wilden groeien. Nadat 'Groen Invest' in 2009 failliet ging, zijn ze met wortel en tak verwijderd, versnipperd en naar Duitsland afgevoerd voor de biovergisting. Nu wordt er weer mais verbouwd. Een jong bos aan de noordwestzijde van Bellingwolde is permanent, hier zitten Wielewaal en Glanskop als leukste soorten.

Wedde (13-22)

Landschappelijk is de noordkant en zuidkant van Wedde prachtig, met aan de noordzijde zandpaden door een lichtglooiend landschap. Op een oude kaart uit 1791 heten deze verhogingen de Hankamp, De Bergen en de Hōste. Wat zuidelijker in Westerwolde ligt ook een perceel dat de Hanecamp heet, deze hanen waren Korhoenders. De lage delen langs de Westerwoldse Aa zijn geschikt voor Kwartelkoningen en verder zitten hier Roodborsttapuiten en Blauwborsten. Voor Watersnippen zijn de maden net



Figuur 3. Overzicht vanaf Vriescheloo van het open landschap in het centrale deel van het 10x10 km gebied.

Foto: Egbert Boekema

Langs het zandpad staat een bloeiende bremstruik en zongen Gele Kwikstaart, Geelgors en Boompieper.

Wat verderop zaten Grote Lijsters. Aan de horizon ligt rechts op 5,2 kilometer afstand een grote bosaanplant bij Bellingwolde. Het geboomte links en rechts van de eenzame veldboom is Oudeschans dat op 8 kilometer afstand ligt. Waar de horizon ophoudt ligt Klein Ulsda, juist buiten het gebied.



Figuur 4. Het Veendiep: oude zandgaten omzoomd door bosaanplant, gezien in zuidelijke richting bij de grootste plas.

Foto: Egbert Boekema

even te droog. De Wedderbergen is oorspronkelijk een bos met heidegebied geweest. Het heeft betere tijden gekend, voordat het werd omgetoverd in een groot recreatiepark met honderden huisjes, tenten, een tennisbaan en diverse horecagelegenheden. Eerst was het in gemeentelijke bestemmingsplannen ‘natuurgebied Wedderbergen’, maar vanaf 2003 een ‘toeristencentrum met natuurwaarden’. Desondanks heeft de Westerwoldse Aa die hier langs stroomt een mooie oeverbegroeiing met Nachtegalen. De Gaast dat oostelijk van de Wedderbergen ligt, was lange tijd befaamd om zijn Paapjes, een van de weinige plekken in Groningen. De Paapjes zijn helaas vrijwel verdwenen. Er zitten wel veel Grasmussen en hier en daar Roodborsttapuiten. Naast de Gaast lag in 2014 een geweldig koolzaadveld van 400 meter breed en 500 meter lang waarin enkele Blauwborsten zaten te zingen. Op de laagste delen is de Gaast een moerasgebied met Waterral, Wintertaling en een paartje Bruine Kieken. Vanaf de zandrug van Wedde is goed te zien hoe open het centrale deel van het telgebied is (figuur 3).

Vriescheloo (hok 13-23)

Het hok Vriescheloo heeft de meeste afwisseling. Er is meer bos dan bij Bellingwolde. Het Engbert Drenthbos is tamelijk jong met loof- en naaldbout. Er zitten diverse Goudhaantjes en Goudvinken en veel gewone zangvogels. Het mooiste gebied is het Veendiep (figuur 4). Oude zandgaten waaromheen door Staatsbosbeheer in 1982 tijdens de Ruilverkaveling Vriescheloo loofbos is aangeplant. In de bossen zitten inmiddels Glanskop, Groene Specht en Wielewaal. Op de plasjes van het Veendiep zitten Krakeend, Fuut, IJsvogel en Kleine Karekiet. In de bebouwde kom staan minder hoge eiken dan in Bellingwolde en er zitten dus ook minder Boomklevers. Op diverse plaatsen staan in dit hok kleine stukjes met coniferen, mooie plekken voor Goudvinken. De zuidoostelijke landbouwontginningsgebieden staan bekend als het Hebrecht, vanouds een goed gebied voor Rietganzen. Het gebied wordt doorsneden door tamelijk brede sloten (wijken). Deze zijn deels met riet en wilgen dichtgegroeid, zodat ze veel aantrekkelijker zijn



Figuur 5. Populierenaanplant tussen Oudeschans en Bellingwolde. In de horst midden op de foto zit op 12 meter hoogte een Nijlgans op het nest. Broedvogels zijn Tuinfluiter, Zwartkop en Winterkoning en aan de rand Boompiepers en Grasmussen. Houtduiven zitten er niet, ze kunnen op de grond tussen de brandnetels en op de omliggende akkers weinig of niets halen. Foto: Egbert Boekema

voor vogels dan de saaie sloten rond Oudeschans. Krakeend, Knobbelzwaan, Blauwborst, Rietgors en Kleine Karekiet zijn er broedvogels.

Tussen het telgebied en de Duitse grens liggen nog twee randhokken. Hok **de Lethe (13-14)** is niet bekeken, maar er broeden Kleine Bonte Spechten en een aantal paartjes Wielewaal en soms IJsvogels. Het hok van het **Rhederveld (13-24)** is eenmalig bezocht. Het is een landbouwgebied met wat boerderijen en een weg met aanplant van Rododendrons. Deze weg, de B.L. Tijdenweg, is genoemd naar een van de ‘motoren’ achter de ontginning van de heide in Westerwolde tijdens de werkverschaffing in de jaren dertig van de vorige eeuw. Behalve wat Geelgorzen, een broedende Nijlgans en gewone zangvogels is er weinig dat het vermelden waard is.

Resultaten

Er werden ongeveer honderd soorten broedvogels aangetroffen. De getelde aantallen van alle soorten per atlasblok met een totaalschatting voor het noordelijk deel van Westerwolde staan in tabel 1. Hieronder volgt een bespreking van een aantal soorten

Nijlgans

Ook Westerwolde heeft inmiddels zijn Nijlgansen, hoewel er relatief weinig open water is. In Oudeschans werd een nest van Blauwe Reigers veroverd. Ten oosten van het dorp zit een vogel in een populierenaanplant te broeden (figuur 5) en bij de Wedderbergen zwemmen ze met jongen in de Westerwoldse Aa. In totaal broeden er negen à tien paar.

Holenduif

Bij een bezoek op 31 mei start ik om 05:00 uur in Blijham en zitten er op anderhalve kilometer van een weg vier vogels bij boerderijen te koeren. Maar later op de dag en bij andere bezoeken aan dit hok komt er geen een meer bij. Typisch voor duiven, ze koeren niet altijd. De totale schatting voor het telgebied is veertig paar.

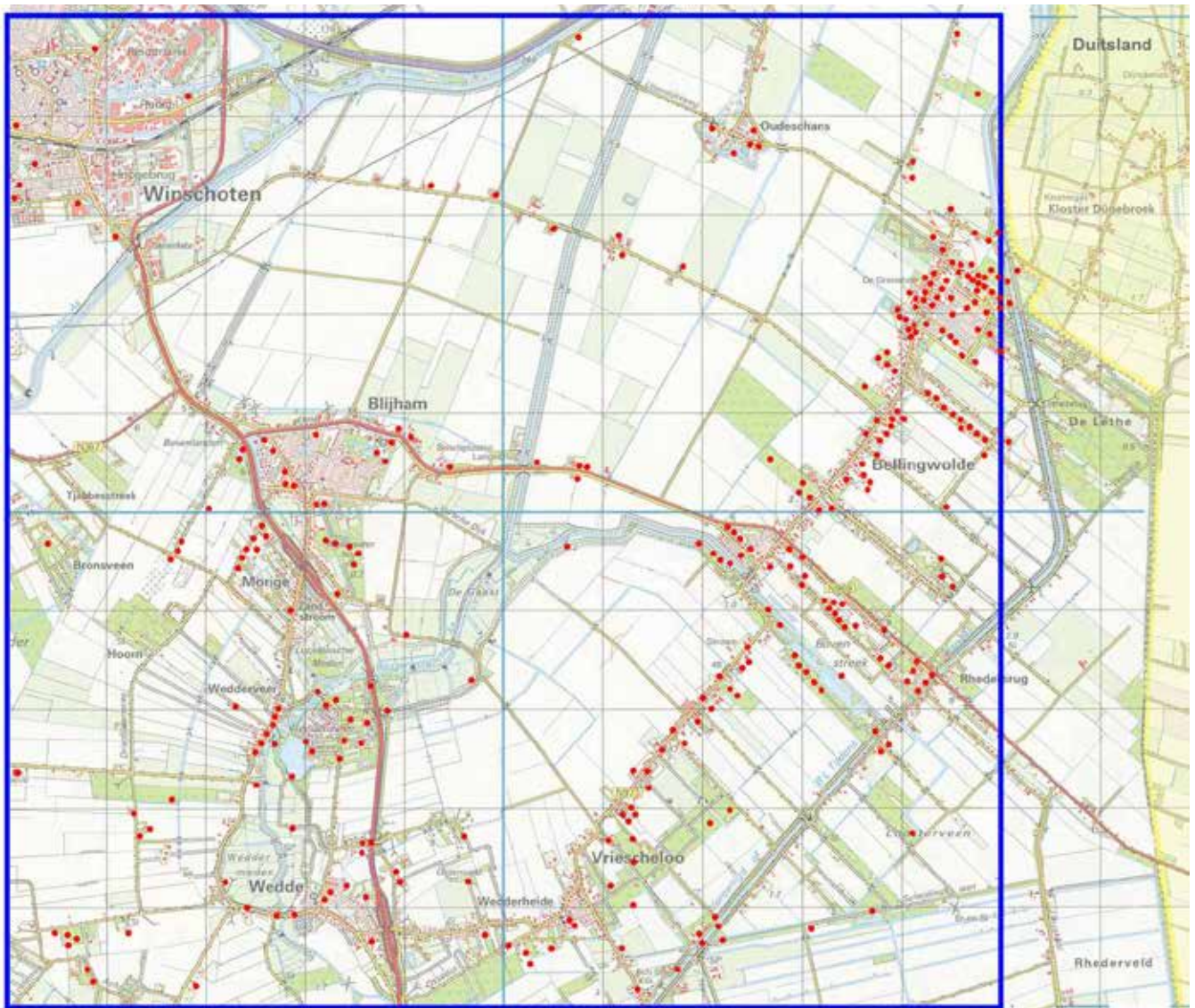
Houtduif

In totaal exact driehonderd broedvogels ingetekend. De meeste zitten in de bebouwde kommen te koeren en in het bijzonder op plaatsen met oude eiken. Ze leven een groot deel van het jaar van eikels die tot ver in het voorjaar op de open grond liggen en een gemakkelijke bron van voedsel vormen. Op akkers is tegenwoordig veel minder te halen dan vroeger en

dat is ook goed te zien, want in de bosaanplantingen midden tussen de akkers zitten nauwelijks vogels. Op de verspreidingskaart komt duidelijk naar voren dat Bellingwolde met zijn hoge oude eiken de meeste broedvogels heeft (figuur 6). Plaatselijk zitten ze dicht op elkaar en mede gezien de talrijke troepjes foeragerende vogels is een schatting van 370-470 niet aan de hoge kant.

Turkse Tortel

In alle hokken zitten enkele paartjes, maar vergeleken met de Houtduif is de soort schaars met in totaal maar achttien zangposten. Er zijn in Groningen streken waar er meer zitten, zoals in de Marne in Noordwest-Groningen. Dat was ook in de vorige eeuw al een goed gebied (Hustings & Vergeer 2002). Op 4/5 april moest ik voor een bijeenkomst in hok 3-51 Kloosterburen zijn.



Figuur 6. Verspreiding van de Houtduif.

Voor het ontbijt de bebouwde kom van Kloosterburen even rondgelopen. Er zaten vijftien vogels te koeren. Later op de dag nog even in Kleine Huisjes en Kruisweg gekeken en daar zaten ze ook. Er zijn in Groningen meer plekken waar ze schaars zijn, zoals Slochteren (med. Willem Pier Vellinga). In de stad Groningen is de soort echter aan een revival begonnen en zijn de aantallen de laatste jaren verdubbeld.

Scholekster

De Scholekster moet het steeds meer hebben van gebouwen, want platte daken worden niet in de broedtijd gemaaid en er kunnen geen vossen bijkomen. In hok 13-12 zitten minstens zes paar op gebouwen, waaronder een transformatorstation in Winschoten en een verzorgingstehuis in Blijham. Verzorgingstehuizen hebben bijna altijd platte daken op de recreatiezalen en uitbouwsels. Buiten de bebouwde kommen blijken er nog drie paartjes te zitten, wat zeer weinig is voor een dergelijk groot gebied. De **Kievit** doet het met twaalf tot vijftien paar iets beter. **Tureluurs** en **Grutto's** zijn er niet (meer).

Grote Bonte Specht

De soort doet het tegenwoordig overal aardig met ongeveer tachtig broedparen in het telgebied. Diverse nesten werden gevonden, waaronder in een boom in het Blijhamsterbos op slechts twee meter hoogte. Dat waren er in hetzelfde gebied in 1992 vermoedelijk slechts een handjevol, want toen was er weinig bos, behalve in de Wedderbergen en de bebouwde kom van Bellingwolde. In de eerste helft van de jaren tachtig werd het hele bestand van Groningen op tweehonderd paar geschat (Van den Brink *et al.* 1992), nu zijn dat er misschien wel vijftienhonderd.

Wielewaal

Op zes plaatsen werden Wielewalen gehoord, waarvan een op de rand met hok de Lethe. Twee zaten in populierenbossen, waar waarschijnlijk nooit iemand komt. Het beste populierenbos is echter niet meer na half mei bezocht. Vermoedelijk zitten er daarom meer. Westervolde heeft duidelijk meer Wielewalen dan de rest van Groningen, want afgezien van het Robbenoortbos in de Lauwersmeer worden de waarnemingen per jaar minder en minder.

Goudhaan

Op zes plaatsen worden een tot vier zingende vogels in naaldhout aangetroffen. De meeste zitten in het Engbert Drenthbos. De totale schatting is twaalf tot vijftien paar. Duidelijk meer dan vroeger toen er hier geen biotoop was.

Matkop

De Matkop is een soort die in hoog tempo uit Groningen aan het verdwijnen is. Op slechts één plek zat nog een vogel met baltsroep, een redelijke aanwijzing voor broeden.

Glanskop

De Glanskop is in Groningen min of meer beperkt tot Westervolde. In het zuiden van Westervolde zitten redelijk wat Glanskoppen in de oude bossen, zoals het Metbroek en de bossen rond Ter Apel. In totaal werden vier paar broedvogels in de hokken van Bellingwolde en Vriescheloo gevonden.

Veldleeuwerik

Van alle akker- en weidevogels is de Veldleeuwerik nog redelijk vertegenwoordigd. In totaal werden 63 zingende vogels gekarteerd en het totaal aantal bedraagt ongeveer tachtig tot honderd paar. Dit is iets meer dan van de **Gele Kwikstaart** (60-80 paar) die dicht bij de bebouwing komt en veel meer dan de **Graspieper** (6 zingende vogels, schatting 8-10 paar). Langs bosranden en singels en in jonge aanplant is de **Boompieper** in opkomst. Met 59 zangposten en naar schatting tachtig broedparen zou deze soort 16% van het broedbestand voor heel Groningen bedragen vergeleken met de geschatte vijfhonderd paar uit de eerste helft van de jaren tachtig!

Tjiftjaf

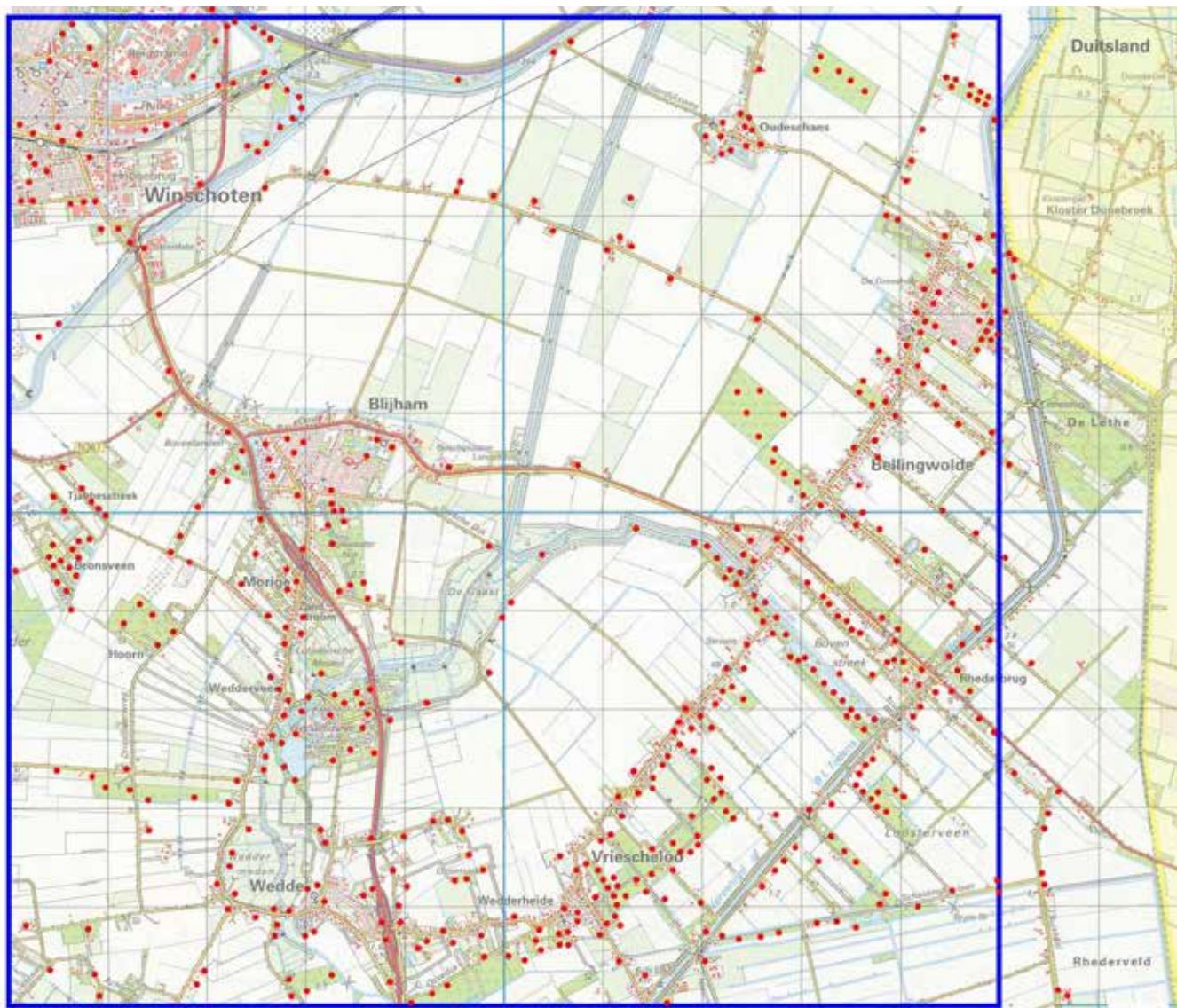
De Tjiftjaf zingt van half april tot ver in juni intensief op mooie dagen en is dus makkelijk te tellen. Uiteindelijk worden meer dan 500 territoria gekarteerd (figuur 7). Met lichte extrapolatie voor de stukken die geen enkele keer in de ochtend zijn geteld moeten er minstens 600-650 paar broeden. Door de vele grote tuinen en de nieuwe bosaanplant doet de vogel het in de meeste hokken prima. Op 30 april zat een Iberische Tjiftjaf 'tjif tjaf tjiftjaf tjuu tjuu' te zingen in Vriescheloo. Niet zo mooi als de Iberische Tjiftjaf uit de binnenstad van Groningen uit 2011. Na enige tijd te hebben geluisterd, hield ik de vogel toch voor een 'mengzanger'.

Fitis

Wat is er met de Fitis aan de hand? Tot voor kort vrijwel even talrijk als de Tjiftjaf, maar in het telgebied zitten naar schatting slechts 140 paar. Gaat het niet goed met de overwintering in Afrika of is er iets mis met de reproductie in de broedgebieden? Het zal ten dele ook te maken hebben met het ouder worden van bossen.

Grasmus

De Grasmus is een karakteristieke plattelandsvogel. Concentraties zaten in vochtige natuurgebieden met hoge kruiden en hier en daar wat wilgenbosjes met



Figuur 7. Verspreiding van de Tjiftjaf.

als beste gebied de Gaast waar 26 territoria werden geteld. Verspreid zitten ze ook in akkerranden, maar hier is de dichtheid veel lager. Samen met Bosrietzanger, Kleine Karekiet, Rietzanger en Rietgors wordt duidelijk dat ze zich sterk concentreren in een paar gebieden (figuur 8).

Tuinfluitier

Net als de Fitis heeft de Tuinfluitier betere tijden gekend, maar is de afname veel eerder ingezet. In het telgebied zitten met negentig broedparen toch nog redelijke aantallen. Vrijwel alle vogels zitten in de bossen. Ze ontbreken in de bebouwde kommen en rond boerderijen en huizen.

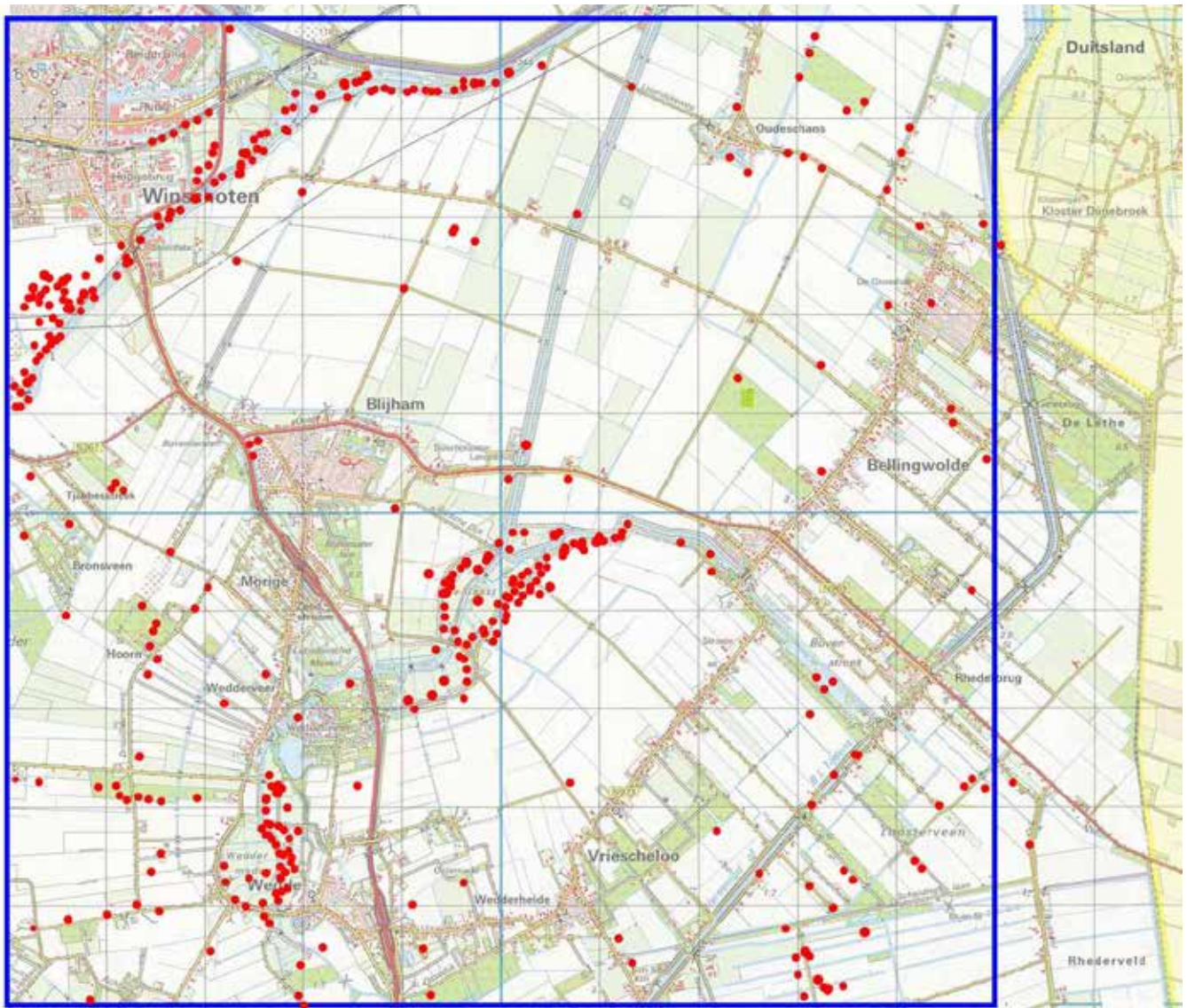
Zwartkop

De Zwartkop is in de laatste veertig jaar in Groningen geweldig toegenomen. Dit is deels te danken aan nieuw

bos en deels aan het feit dat ze dichtbij overwinteren. In de jaren zeventig was de Tuinfluitier in Groningen ruim drie keer talrijker dan de Zwartkop (Boekema *et al.* 1983). Nu veertig jaar later zijn de rollen omgedraaid, want de Zwartkop is ruim vijf keer talrijker dan de Tuinfluitier. Met 378 zingende vogels en naar schatting 390-480 broedparen is het een algemene bos- en tuinvogel in het telgebied.

Zanglijster

Bij de start op een vroege ochtend zingen in een bosaanplant van een jaar of dertig oud in Bellingwolde zeven Zanglijsters, maar daarna valt de zang weg en komen er later op de ochtend nog maar twee bij. Het grote probleem bij lijsters: ze zingen alleen vroeg op de dag en op warme dagen met vochtig weer. Is het een weekje droog dan doen ze overdag nauwelijks de snavel open. Naar schatting zitten er 170 broedparen.



Figuur 8. Verspreiding van moeras- en ruigtevogels: *Grasmus*, *Bosrietzanger*, *Kleine Karekiet*, *Rietzanger* en *Rietgors* die zich sterk concentreren in een paar gebieden langs de Pikel Aa en Westerwoldse Aa.

Grote Lijster

Er werden tien Grote Lijsters opgespoord. Ze zaten allen in open tot half-gesloten gebieden met een paar grote tuinen, enkele weilandjes met paarden en (zand) wegen waarop kan worden gefoerageerd. Dik gezaaid zijn ze al lang niet meer in de provincie. In en rond Haren en de stad Groningen zijn ze vrijwel verdwenen. In het atlashok Westerbroek (7-55) werden echter tijdens Atlashokonderzoek nog twaalf paar vastgesteld.

Nachtegaal

De Nachtegaal is, behalve in de Lauwersmeer waar nog tientallen vogels zitten, overal in Groningen op zijn retour. In de Wedderbergen zitten in mei twee zingende vogels bij de Westerwoldse Aa, waarvan een ook nog in juni wordt gehoord. Het restant van de acht paar die hier aan het begin van deze eeuw zaten.

Blauwborst

Blauwborsten zitten hier en daar in de koolzaadvelden en langs ruige sloten. In de Veenkoloniën zitten ze ook veel in aardappelvelden, maar in het telgebied zijn ze daar niet in aangetroffen. Met ca. veertig paar zijn er betere stukken in Groningen dan dit deel van Westerwolde.

Gekraagde Roodstaart

Naast de Bonte Vliegenvanger (zie verderop) is de Gekraagde Roodstaart de grote verrassing van het telgebied. Rond Groningen zijn ze nergens meer talrijk, maar hier is het een vrij algemene tuin- en bosvogel die op 115 plaatsen present is. Er zitten naar schatting 130-140 paar broedvogels (figuur 9). In het hok van Blijham en Winschoten zitten er maar zes, maar dit hok is pas laat in het seizoen bekeken als de meeste vogels uitgezongen zijn en vermoedelijk onderteld.

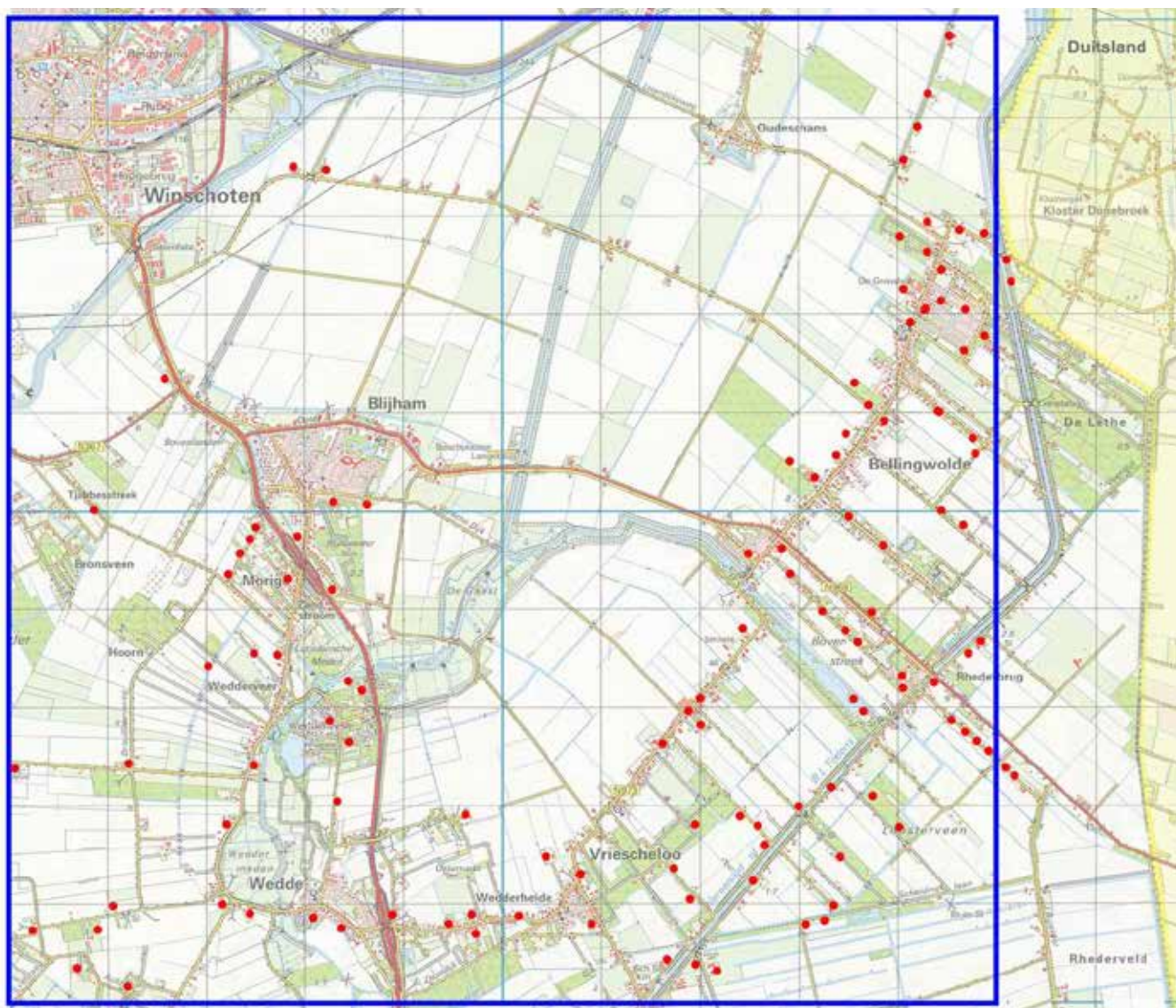
Zwarte Roodstaart

De Zwarte Roodstaart is een typische boerderijvogel, maar is ook talrijk in Winschoten. Een rondje overdag op 6 juni leverde daar ondanks de late tijd in het seizoen nog twaalf zangposten en alarmerende vogels op, maar dit moet een ondertelling zijn. Met naar schatting tachtig paar is het telgebied een gemiddeld goed gebied in Groningen.

Bonte Vliegenvanger

De Bonte Vliegenvanger bleek een verrassing. In Bellingwolde zitten er, nadat ik het hele dorp straat voor straat in de goede tijd in mei heb doorgefietst, 23 te zingen. Ook in Wedde en Vriescheloo zijn ze present met samen veertien zangposten. Als ze in juni min of meer zijn uitgezongen, zingt er nog een bij een boerderij een kilometer buiten Wedde, wat

het totaal op 33 brengt. Blijham en Winschoten zijn echter niet in mei bezocht en in hok 13-12 wordt dan ook geen enkele vogel vastgesteld. De schatting voor het gebied is veertig. Dat is een aanzienlijk aantal, want in 2006 was de Bonte Vliegenvanger ‘Vogel van het Jaar’ en werd het bestand voor Groningen op 250 geschat (Van der Spoel *et al.* 2007). Het getelde gebied omvat slechts vier van de afgerond honderd hokken in Groningen. Westerwolde heeft vermoedelijk meer Bonte Vliegenvangers dan gedacht. Net buiten het gebied (150 meter) zit in Veelerveen (hok 13-33) ook een vogel te zingen. Elders in Groningen zitten ze lang niet zo dicht op elkaar als plaatselijk in Bellingwolde, hoewel er in 2014 drie op een rijtje zaten te zingen aan de Hoge Hereweg in Glimmen. Al met al lijkt 300-400 nu een betere schatting voor Groningen dan 250.



Figuur 9. Verspreiding van de Gekraagde Roodstaart.

Vink

De Vink is een algemene bos- en tuinvogel die bovendien ook langs wegen met eiken en berken zit. Met in totaal 450-500 paar doet de soort het goed in de oostelijke en zuidelijke delen van het gebied (figuur 10). Het is een soort die het op de zandgronden overal wel goed doet. Ze zijn ook niet schuw. Bij de parkeerplaats van een restaurant in de Wedderbergen zit een vogel naast de auto's te broeden.

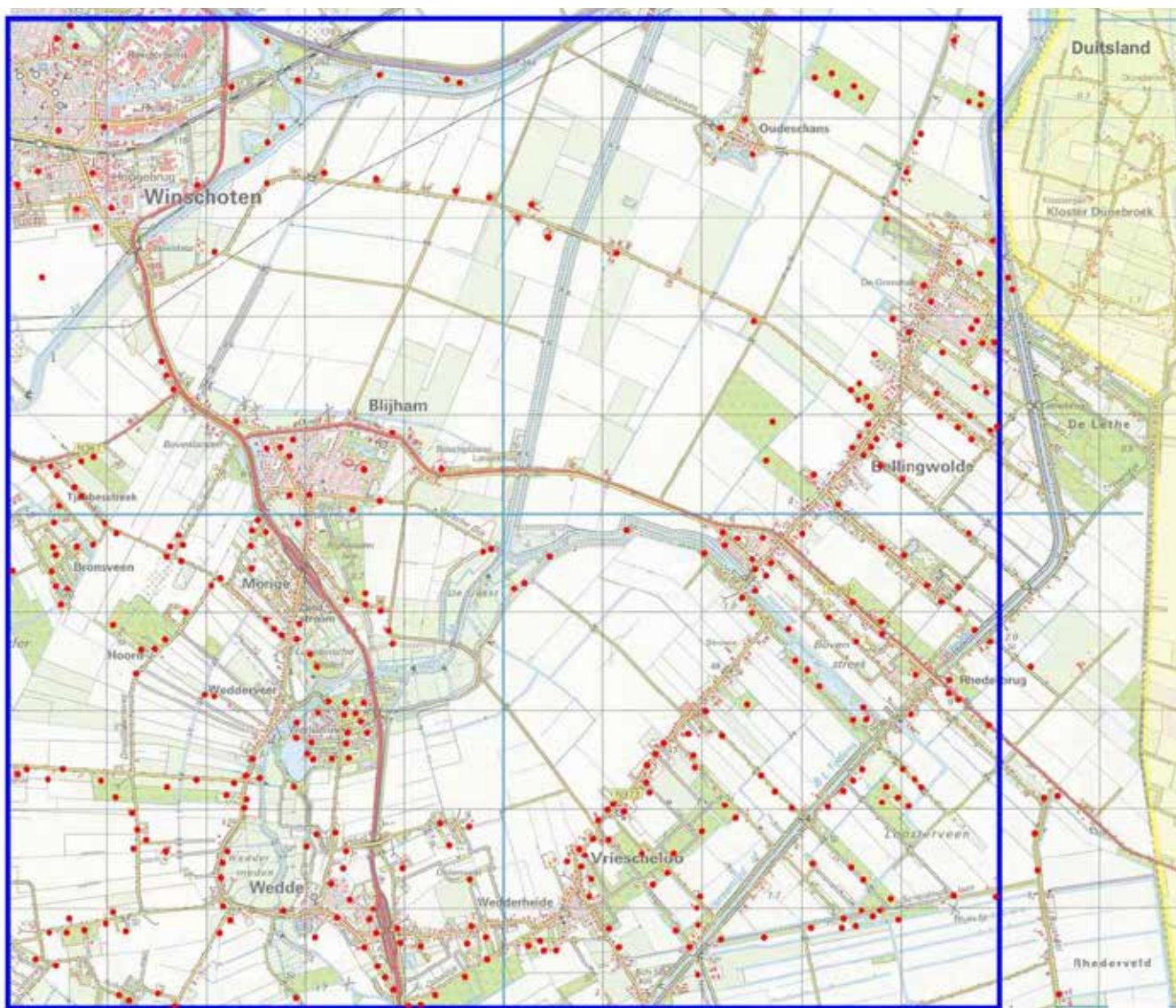
Goudvink

Alles wijst erop dat de Goudvink in deze eeuw veel talrijker is geworden. In hok Wedde zaten op vier plaatsen Goudvinken te zingen en te roepen. Bij de vorige broedvogelatlas gebaseerd op telwerk in de jaren negentig werden geen broedvogels in dit hok aangetroffen (Hustings & Vergeer 2002). Het beste hok met dertien broedparen is Vriescheloo, waar veel

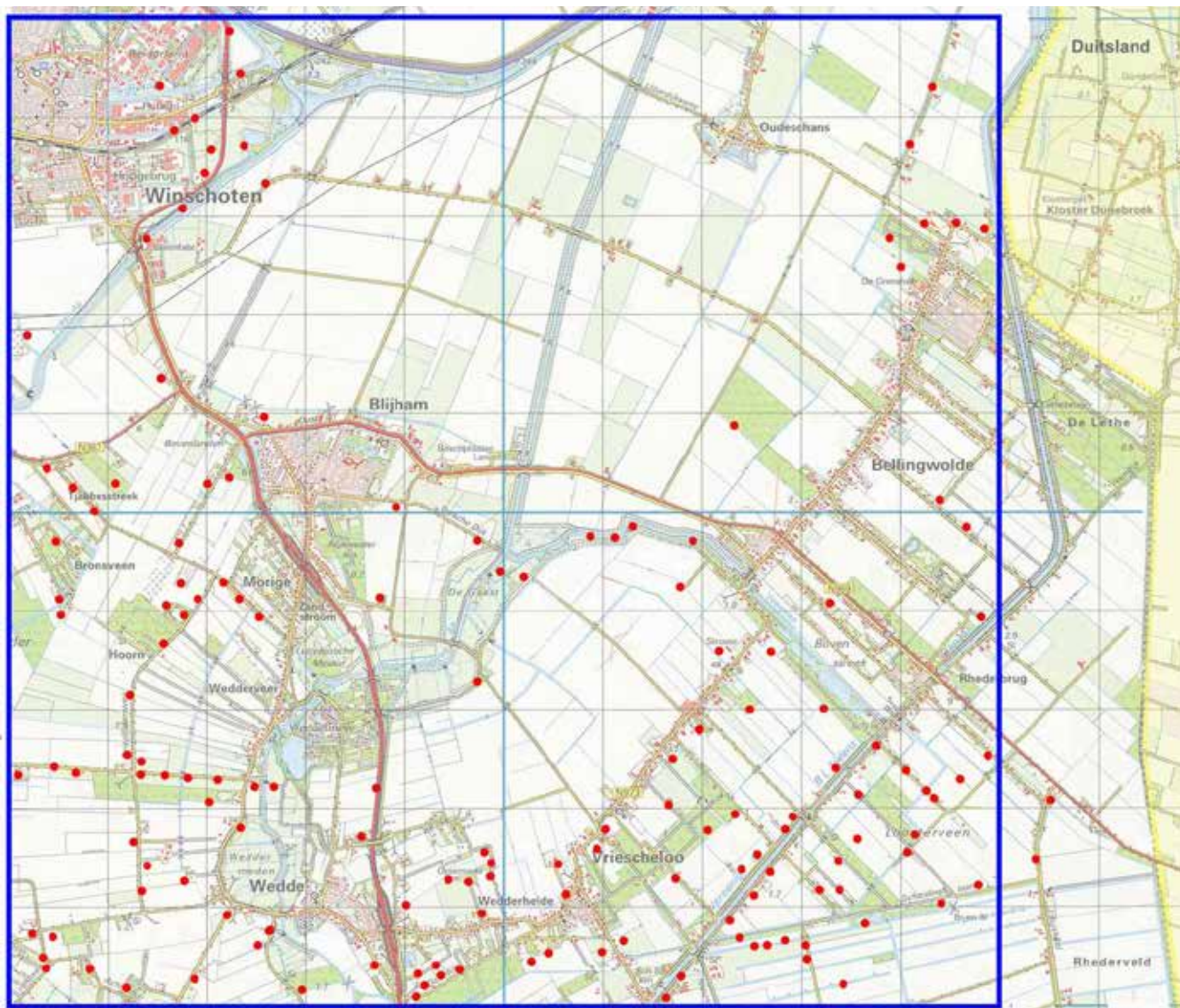
kleine naaldhoutbosjes staan en tuinen met grote dichte coniferen. De totale schatting is dertig paar. Dit is veel meer dan verwacht op grond van de schatting van 120 voor de hele provincie uit de eerste helft van de jaren tachtig (van den Brink *et al.* 1992).

Groenling

Er werden 120 zangposten geteld, maar alleen hok 13-23 met Vriescheloo blijkt achteraf met 53 zangposten redelijk geteld, omdat de hele bebouwde kom van dit hok in de goede periode in april geteld is. Het aantal paren wordt daarom op 220 geschat. Dit is, ter vergelijking, relatief wat lager dan in het hok Haren waar ik woon (7-54), dat behalve de uitgestrekte bebouwde kom van Haren ook nog een stuk van de zuidelijke groene wijken van Groningen omvat. In 2013 telde ik in 7-54 in totaal 81 zangposten en werd het aantal paren op 90-95 geschat.



Figuur 10. Verspreiding van de Vink.



Figuur 11. Verspreiding van de Geelgors.

Geelgors

In de zuidelijke, meer zandige helft van het hok is de Geelgors een talrijke soort (figuur 11). In totaal werden 151 zangposten geteld en zitten er naar schatting 180 broedparen. Zuidelijker in Westerwolde is de soort minstens zo algemeen. Ze zijn beslist talrijker dan op veel plaatsen in Drenthe zoals op en rond het Dwingelderveld, dat overigens een van de landschappelijk mooiste stukken van Drenthe is.

Conclusies

In totaal werden ongeveer honderd soorten broedvogels aangetroffen (tabel 1). Omdat niet naar nachtvogels is gezocht zou daar de Bosuil nog bij kunnen komen. Vroeg in het seizoen werd een aantal mogelijke broedvogels aangetroffen zoals de Grote Zilverreiger (drie in mei bij de Gaast) en een Slechtvalk op 21 april, een soort die hier en daar in Groningen in hoogspan-

ningsmasten broedt. In het Engbert Drenthbos werden op 28 maart drie Kruisbekken waargenomen die bij vervolfbezoeken echter niet meer aanwezig waren. Keep en Sijs werden in maart nog zingend gehoord en op 21 april zaten overal Kramsvogels te kwetteren, maar deze soorten zijn doortrekkers. Op 30 april zat een Draaihals in een bosje bij Bellingwolde te roepen. Patrijs en Zomertortel werden niet waargenomen en lijken verdwenen te zijn. Rond de eeuwwisseling was het gebied ten zuiden van het Veendiep nog goed voor enkele Patrijzen. Op 3 juli 1976 telde ik tien koerende Zomertortels bij de Wedderbergen, maar dat is ook voltooid verleden tijd.

Een van de redenen om op een groot stuk integraal te tellen is dat een dergelijke grote steekproef duidelijk kan maken hoeveel vogels er in de provincie Groningen broeden. De laatste schattingen uit de eerste helft van de jaren tachtig (Van den Brink *et al.* 1992)

	13-12	13-13	13-22	13-23	geschat totaal
Knobbelzwaan	3	-	1	1	5
Nijlgans	1	2	5	1	9-10
Tafeleend	1	-	-	-	1
Kuifeend	8	5	1	6	20-25
Slobeend	1	-	-	-	1
Krakeend	6	6	3	3	20-25
Wilde Eend	10	50	20	39	130-150
Wintertaling	-	-	1	-	1
Kwartel	1	-	5	1	?
Dodaars	1	-	-	-	1
Fuut	3	3	-	4	10-12
Holenduif	4	5	6	5	40
Houtduif	27	110	74	89	370-470
Turkse Tortel	5	5	5	3	20-23
Gierzwaluw	15	2	4	-	25-35
Koekoek	2	-	3	2	7-9
Waterral	-	-	-	1	1-3
Kwartelkoning	-	-	1	-	?
Waterhoen	-	2	3	8	15-20
Meerkoet	23	7	8	13	55-60
Fazant	11	20	17	14	70-75
Blauwe Reiger	-	4	-	-	4
Scholekster	6	2	-	1	9
Kievit	2	3	3	4	12-15
Kleine Plevier	1	-	-	-	1
Bruine Kiekendief	-	-	1	-	1
Blauwe Kiekendief	-	1	-	-	?
Grauwe Kiekendief	-	1	-	-	?
Sperwer	-	1	-	2	3
Havik	-	1	-	-	1
Buizerd	-	4	6	3	13-15
Torenvalk	-	-	1	2	3
Kerkuil	-	1	-	-	?
Ijsvogel	-	-	1	1	2
Groene Specht	-	2	-	1	3
Grote Bonte Specht	6	18	21	15	80
Wielewaal	-	1	3	1	5-7
Ekster	1	7	4	11	40
Gaai	-	6	9	17	40
Kauw	-	2	1	3	?
Roek	-	2	-	-	2
Zwarte Kraai	3	7	7	10	60
Goudhaan	-	-	3	7	12-15
Zwarte Mees	-	-	-	1	1
Pimpelmees	3	19	5	25	120-200
Koolmees	2	25	8	38	150-250
Matkop	-	-	-	1	1
Glanskop	-	1	1	3	5

	13-12	13-13	13-22	13-23	geschat totaal
Veldleeuwerik	4	27	14	18	80-100
Boerenzwaluw	10	41	17	10	150-250
Huiszwaluw	7	3	1	-	20-50
Staartmees	-	5	4	9	25-30
Tijftjaf	85	102	139	190	600-650
Fitis	22	16	28	36	140
Braamsluiper	-	8	3	21	60
Grasmus	23	28	67	41	210
Tuinfluit	19	9	20	19	90
Zwartkop	57	76	111	134	390-480
Sprinkhaanzanger	-	-	1	2	3-7
Snor	1	-	-	-	1
Spotvogel	2	-	2	2	10
Bosrietzanger	40	1	27	19	150
Kleine Kerekiet	46	-	17	11	90
Rietzanger	2	1	3	-	7-12
Boomklever	1	22	2	12	50
Boomkruiper	2	23	14	14	100
Winterkoning	13	56	63	76	270
Spreeuw	?	30	?	?	?
Merel	14	41	25	69	350-500
Zanglijster	3	26	20	39	170
Grote Lijster	-	3	4	3	12-15
Roodborst	6	27	14	77	200
Nachtegaal	-	-	2	-	2
Blauwborst	7	2	5	9	40
Zwarte Roodstaart	17	11	12	17	80
Gekraagde Roodstaart	6	27	33	49	130-140
Paapje	-	-	-	1	1
Roodborsttapuit	1	1	8	5	16-19
Grauwe Vliegenvanger	3	4	6	1	20-25
Bonte Vliegenvanger	0	18	6	9	40
Heggenmus	5	12	11	22	90
Huismus	6	51	25	11	300-500
Ringmus	2	3	3	9	25-40
Gele Kwikstaart	9	11	11	10	60-80
Witte Kwikstaart	8	11	17	14	110
Boompieper	4	12	31	12	70
Graspieper	1	2	3	-	8-10
Vink	51	63	139	117	450-500
Appelvink	1	3	-	2	10
Goudvink	3	1	4	14	30
Groenling	14	16	37	53	210
Kneu	4	7	9	8	40
Putter	8	4	10	5	30-35
Geelgors	21	9	61	60	180
Rietgors	15	1	15	8	50

Tabel 1. Aantallen broedvogels in Noord-Westerwolde

zijn inmiddels achterhaald door de tijd en door veranderingen in populaties en landschap. Een voorwaarde is dan wel dat de steekproef goed geteld is. Aan een van de voorwaarden is voldaan, namelijk dat het hele gebied bekeken is. Aan de andere kant is het natuurlijk duidelijk dat de kans dat een bepaalde vogel bij een eenmalig bezoek zingt tamelijk laag is, behalve op het goede moment van de dag en op het hoogtepunt van de zangperiode. Om deze kans te verhogen is er alleen geteld op dagen met goed weer. Toen op 6 juni overdag twaalf van de Zwarte Roodstaart zangposten in Winschoten werden gevonden was het lekker weer met zon, weinig wind en 21°C. Bij wind, regen en lage temperatuur zingen vogels niet of nauwelijks en heeft

tellen geen zin. Ongeveer de helft van de gebieden is tenminste tweemaal geteld en de beste gebieden nog vaker, zodat vermoedelijk van de frequent zingende vogels (Zwartkop, Tijftjaf en dergelijke) een groot deel is geteld. Een manier om er achter te komen in hoeverre schattingen die gebaseerd zijn op extrapolatie kloppen, is om vaker naar een gebied te gaan. Dat is in 2013 in een gebied in en rond Haren gedaan met een soort, de Groenling. Na zeven fietsbeurten namen de getelde aantallen en de extrapolatie daaruit niet meer duidelijk toe. Er waren toen 81 zangposten gelokaliseerd. Het aantal paren werd op 90-95 geschat, omdat de zuidelijke stadswijken van Groningen niet allemaal waren geteld. Ook bij dit telgebied is bij een paar

soorten tussentijds geschat. Bij de Tjiftjaf lag de score op 448 territoria (toen ca 90% bezocht was) met naar schatting 520 broedpaar. Het laatste stukje dat erbij kwam (Tjabbesstreek en Bronsveen tussen Blijham en Oude Pekela) was echter veel beter dan op grond van de stafkaart kon worden vermoed. Uiteindelijk zijn meer dan 520 territoria ingetekend. Hieruit volgt een schatting van minstens 600-650 paar. Dit houdt in dat we veronderstellen dat ongeveer 15-20% van de vogels is gemist, wat op zich redelijk lijkt gezien het feit dat deels eenmalig overdag is geteld en niet altijd in de meest optimale tijd van het seizoen. De aantalschattingen in tabel 1 zijn daarmee wat aan de voorzichtige kant, maar omgekeerd kunnen we zeggen dat de opgegeven aantallen er ook wel zullen zitten. Het kan best zijn dat er hogere aantallen van sommige soorten aanwezig zijn, maar zonder te tellen kun je dat ook niet hard maken. Dat is nu juist de reden waarom zoveel moeite is gedaan een flink stuk van Groningen te tellen.

Groningen heeft afgerond ongeveer honderd at-lashokken, als we de halve grenshokken bij elkaar nemen. Het lijkt er op dat de hokken Wedde en Vriescheloo bovengemiddeld goed voor zangvogels zijn. Winschoten en Bellingwolde zijn daarentegen wat landschap en vogelbevolking betreft een stuk monotoner en hebben meer weg van een gemiddeld stuk Groningen. Daarmee is het telgebied dat met vier hokken 4% van Groningen omvat een redelijke afspiegeling van Groningen. Samen met een aantal andere goed getelde hokken moet het over een à twee jaar mogelijk zijn om tot nieuwe schattingen te komen van de algemene soorten zangvogels in Groningen. Maar nu al staat vast dat er veel is veranderd. De vogelatlas van 1992 is gebaseerd op de eerste helft van de jaren tachtig. Van de Tjiftjaf werd het bestand voor de hele provincie op 3500 paar geschat. Alleen dit telgebied heeft nu al 18% van dat aantal. Er is dus een boel veranderd, maar niet alleen in positief opzicht. Van de 6000 Ringmussen uit 1992 is misschien niet meer dan de helft over. In het telgebied zaten er 25-40 paar en hoewel enige ondertelling waarschijnlijk is, geeft dat goed weer dat de soort sterk achteruit is gegaan.

Eindconclusie: het lijkt erop dat gemiddeld genomen het noorden van Westerwolde hogere dichtheden aan (zang)vogels heeft dan de rest van Groningen. Dit lijkt zeker te gelden voor de Bonte Vliegenvanger en de Gekraagde Roodstaart, maar ook voor Fazant, Grote Lijster, Geelgors, Boompieper, Glanskop en nog een aantal soorten. Anderzijds scoort een beperkt aantal

soorten lager dan mag worden verwacht op grond van biotoop, zoals de Turkse Tortel en Huiszwaluw. Over enige tijd zullen we zien of het lopende Atlasproject nog verrassingen oplevert.

Dankwoord

De heren L.H. Veenman en L. Luijten worden hartelijk bedankt voor aanvullende informatie.

Literatuur

- Boekema, E.J., P. Glas & J.B. Hulscher 1983. Vogels van Groningen. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- van den Brink H., J. Furda, J. van Klinken & K. van Scharenburg 1992. Vogelatlas van Groningen. Avifauna Groningen, Groningen.
- Hustings, F. & J. Vergeer 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels. Naturalis, Leiden.
- van der Spoel, A., H. de Lange, M. Bakker & R. Nuiver 2007. Bonte Vliegenvangers in de provincie Groningen in 2006. De Grauwe Gors 35: 11-13.

Egbert Boekema – Haren
E.J.Boekema@rug.nl